

Віталій Васильович ВЕНГЕР

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу секторальних прогнозів та кон'юнктури ринків,
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ, 01011, Україна
E-mail: vengerv@ukr.net
Телефон: +380442808465

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП

Венгер, В. В. Теоретичні засади формування фінансово-промислових груп [Текст] / Віталій Васильович Венгер // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С.46-53. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Розглянуто сучасні підходи до визначення сутності поняття «фінансово-промислова група» (ФПГ). Виявлено наявність значної кількості дефініцій, які різняться між собою насамперед виокремленням різних аспектів: юридичних форм створення груп та складу учасників тощо. На основі аналізу науково-методичних підходів визначено сутнісні характеристики ФПГ як специфічного типу інтеграційних об'єднань. Доведено, що процес формування фінансового капіталу і відповідно ФПГ, є складним і суперечливим. Водночас механізм їх утворення підпорядкований досягненню загальної мети – синергетичному ефекту, отриманому від інтеграції. Створення ФПГ – це закономірне та системне явище, яке є неминучим у стадії інституціональних і організаційних змін у будь-якій масштабній економіці. Виявлено її принципову відмінність від інших об'єднань, яка полягає в тому, що ФПГ є уособленим сегментом суспільної економіки, для якого характерними рисами є диференціація кожного учасника групи за становищем у кооперації праці, за правами власності, у можливості зростання розмірів власного капіталу і їх здатністю залучати додаткові ресурси на основі ринкових принципів. Поряд з перевагами проаналізовано потенційні можливості негативного впливу ФПГ на економіку країни шляхом обмеження конкуренції на суміжних ринках та збільшенням бар'єрів входження у власний сегмент ринку. Запропоновано здійснювати державний моніторинг за монопольною діяльністю ФПГ на внутрішніх ринках з метою нівелювання негативного впливу на економічну конкуренцію загалом.

Ключові слова: фінансово-промислова група; інтеграція; промисловий капітал; банківський капітал; економічна конкуренція.

Віталій Васильович ВЕНГЕР

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ФИНАНСОВО-ПРОМЫШЛЕННЫХ ГРУПП

Аннотация

Рассмотрены существующие подходы к определению сущности понятия «финансово-промышленная группа» (ФПГ). Выявлено наличие значительного разнообразия его определений, отличающихся между собой, прежде всего, выделением различных аспектов: юридических форм создания групп и состава участников и т. д. На основе анализа научно-методических подходов выделены сущностные характеристики ФПГ как своеобразного типа интеграционных объединений. Показано, что процесс формирования финансового капитала и соответственно ФПГ является сложным и противоречивым. В то же время механизм их создания подчинен общей цели – получению синергетического эффекта от интеграции финансового и промышленного капиталов. Создание ФПГ – это закономерное, системное явление, которое неизбежно на определенной стадии институциональных и организационных изменений в любой масштабной экономике. Выявлено принципиальное отличие ФПГ от других объединений, которое состоит в том, что они являются обособленным сегментом экономики, для которого характерными

© Віталій Васильович Венгер, 2013

чертами являются дифференциация каждого участника группы в кооперации труда, в правах собственности, в возможностях роста собственного капитала и способности привлекать дополнительные ресурсы на рыночных принципах. Наряду с преимуществами ФПГ проанализированы и потенциальные возможности негативного влияния на экономику страны путем ограничения конкуренции на смежных рынках и увеличением барьеров вхождения в собственный сегмент рынка. Чтобы не допускать этого, предложено осуществлять государственный мониторинг за монопольной деятельностью ФПГ с целью нивелирования негативного влияния на экономическую конкуренцию.

Ключевые слова: финансово-промышленная группа; интеграция; промышленный капитал; банковский капитал; экономическая конкуренция.

Vitaliy Vasylyovych VENGER

PhD in Economics, Senior Research Fellow,
Senior Research Fellow of the Department of Sectoral Forecasting and Market Conjuncture,
Institute for Economics, Ukrainian Academy of Sciences
Panas Myrnyi str., 26, Kyiv, 01011, Ukraine
E-mail: vengerv@ukr.net
Phone: +380442808465

THEORETICAL BASES OF FORMATION OF FINANCIAL AND INDUSTRIAL GROUP

Abstract

Modern approaches to determination of the nature of the concept of "financial-industrial group" (FIG) ARE considered. There has been revealed the presence of a large number of definitions, which differ primarily distinguishing various aspects of legal forms of creation of groups and their membership etc. Based on the analysis of scientific and methodological approaches there have been identified the essential characteristics of the FIG as a specific type of integration associations. It is proved that the formation of financial capital and therefore FIG is complex and controversial. However, the mechanism of their formation is subordinate to the overall objective - the synergetic effect of the integration. Creation of FIG is a regular and systematic phenomenon that is an inevitable stage in the institutional and organizational change in any large-scale economy. There has also been revealed its fundamental difference from other associations. That is as the following: FIG is embodied social economy segment and its characteristic features are the differentiation of each group member due to the position in the cooperation of labor, the right to property, the ability to increase the size of their equity and ability to attract additional resources based on market principles. Along with the benefits there has been analyzed the potential negative impact on the economy of FIG by restriction of competition in related markets and increase of barriers to entry in a market segment. There has been proposed to carry out a state monitoring of the monopoly activities of FIG in the domestic markets in order to neutralize the negative impact of economic competition in general.

Keywords: financial-industrial group, integration, industrial capital, bank capital, economic competition.

JEL classification: D200, L220

Прагнення знайти баланс між перевагами централізації і децентралізації управління та відповідальності при об'єднанні суб'єктів господарювання приводить до вибору таких організаційних форм інтеграції, які посідають проміжне місце між повністю централізованою корпоративною структурою і співробітництвом у суто ринковому середовищі. До таких форм належать насамперед фінансово-промислові групи (ФПГ).

Процеси фінансово-промислової інтеграції протягом тривалого періоду перебувають у центрі уваги багатьох учених-економістів. Відповідні дослідження знайшли відображення у працях зарубіжних учених О. Вільямсона [1], Д. Гелбрейта [2], А. Маршалла [3], Д. Нортона [4], Дж. Хікса [5]. Серед фундаментальних вітчизняних досліджень

проблемам інтеграції присвячені праці Ю. Воробйова [6], Л. Ганущак-Єфіменко [7], Л. Закревської [8], К. Косівської [9], Л. Сисоевої та Т. Васильєвої [10], О. Чорної [11] та ін.

Незважаючи на постійний дослідницький інтерес до проблем ФПГ, сьогодні не існує єдиного визначення їх сутності. Залишаються дискусійними питання щодо оцінки значення ФПГ для країн з різним ступенем економічного розвитку.

Метою дослідження є систематизація понятійного апарату категорії «фінансово-промислова група», виокремлення її сутнісних характеристик, визначення на цій основі головних переваг і недоліків як для окремої ФПГ, так і для економіки країни загалом.

Фінансово-промислові групи є досить ефективною формою інтеграції в економіці, що підтверджено практикою їх діяльності. Водночас процеси створення таких об'єднань характеризуються значною складністю, багатоваріантністю технологій, істотним підвищенням вимог до якості процесів управління [12, с. 132].

Об'єднання банківського і промислового капіталу не має усталеної форми. Це пояснюється тим, що вони знаходяться в динаміці і мають значну кількість варіантів розвитку. Більше того, склад, структура, форма існування і управління ФПГ визначається індивідуально, що обумовлено об'єктивними та суб'єктивними складовими і чинниками формування розвитку таких видів об'єднань. Відтак у науковій літературі не існує єдиного визначення поняття «фінансово-промислова група».

Так І. Стародубовська зазначає, що це об'єднання підприємств різних галузей і сфер національного господарства, пов'язаних технологічно і капіталом, їх функціонування спрямоване на досягнення конкурентних переваг на основі підвищення ефективності виробництва і конкурентоспроможності продукції, розширення ринків збуту [13, с. 138].

Т. Нікітіна трактує поняття як організаційно-правову форму інтеграції та концентрації фінансового і промислового капіталу з наступною трансформацією у великі багатогалузеві господарські системи зі спільною економічною стратегією та внутрішнім кругообігом [14].

На думку М. Мясниковича поняття «фінансово-промислова група» містить також поняття «транснаціональні корпорації» та становить господарську ланку, що функціонує на середньому рівні між урядовими структурами та певними виробниками [15, с. 17].

Н. Процун не погоджується з таким визначенням. На її думку найбільш поширеними за обсягом різних типів структур є поняття «корпорація», яка може бути національною (в межах однієї держави) та транснаціональною. ФПГ, що є одним з видів корпоративних структур, також може бути національною та транснаціональною. Відтак транснаціональні ФПГ є частиною поняття «транснаціональні корпорації» [16].

Є. Бесараб зазначає, що «фінансово-промислова група» – це господарські суб'єкти, які володіють інтегрованим капіталом у його різних функціональних формах, що постійно відтворюється з метою отримання доходу [17, с. 7].

На думку Г. Уманців, це диверсифікована багатфункціональна структура, створена на основі об'єднання капіталів підприємств, кредитно-фінансових установ та інших організацій з метою максимізації прибутку, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій,

посилення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, зростання економічного потенціалу усієї групи загалом та кожного з її учасників окремо [18, с. 45].

В. Волошенко та Н. Литвиненко зазначають, що «фінансово-промислова група» – це форма організації бізнесу, яка утворює диверсифіковану багатфункціональну структуру через об'єднання організацій фінансової та нефінансової сфери і співпрацю з державою. Вона є формою для інтегрованого капіталу, який є об'єднанням різних форм капіталу (промислового, фінансового, торговельного, інтелектуального, людського) через співвласність, яка сконцентрована у промисловця та ним застосовується. Завдяки такому поєднанню ФПГ – єдина форма організації бізнесу, яка може утримувати контроль над повним кругообігом капіталу. Крім того, специфічною властивістю ФПГ є *економічна влада* [19].

Ю. Воробйов вказує на те, що «фінансово-промислова група» є формою інтеграції різних видів капіталу, перш за все, капіталу промислових і торговельних компаній, а також капіталу фінансових інститутів, зокрема банків [6].

Словник законодавчих термінів трактує поняття як групу суб'єктів господарювання, що перебувають під безпосереднім чи опосередкованим контролем юридичної або фізичної особи (групи осіб), пов'язаних між собою юридичними та господарськими відносинами з метою створення найбільш сприятливого фінансового середовища для реалізації великомасштабних бізнес-проектів і програм, а саме: максимальної концентрації в межах однієї бізнес-структури економічного потенціалу пріоритетних галузей економіки, формування цінової політики, встановлення максимального контролю за ринком виробництва та збуту продукції та поширення сфери впливу цієї структури на інші галузі економіки [20].

На думку А. Герасименко, «фінансово-промислова група» – це довгостроковий союз різних форм капіталу (насамперед фінансового і промислового), що знаходить своє відображення в договірному об'єднанні формально незалежних економічних суб'єктів під загальним керівництвом головної компанії з метою реалізації інвестиційних та інших проектів, спрямованих на зростання конкурентоспроможності групи на внутрішньому та зовнішньому ринках, розвитку технологічних і коопераційних зв'язків, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій тощо [21, с. 293].

Проведений аналіз науково-методичних підходів до розкриття змісту поняття «фінансово-промислова група» підтверджує наявність значної кількості його визначень. Їх узагальнення дає

змогу виокремити певні сутнісні характеристики цього типу інтеграційних об'єднань, а саме:

- ФПГ є об'єднанням промислового та банківського капіталів, зокрема деякі дослідники відстоюють ідею існування як мінімум однієї банківської установи в межах групи. При цьому варто зазначити, що, залежно від того, який капітал – промисловий чи фінансовий (банківський) домінує, різною буде назва інтеграційного об'єднання – *промислово-фінансова* та *фінансово-промислова група* відповідно;
- ФПГ є добровільним об'єднанням. Натомість відносини між учасниками фінансово-промислової групи будуються на принципах взаємозалежності, що передбачає централізацію управління, взаємну участь у статутних фондах підприємств – учасників фінансово-промислової групи, існування у її складі головного підприємства, яке розробляє єдину спільну стратегію діяльності усієї ФПГ, здійснює акумуляцію і розподіл інвестиційних ресурсів, реалізує єдину цінову, кадрову та фінансову політику;
- підприємства, що входять до складу фінансово-промислової групи, *реалізують узгоджену стратегію їх діяльності*: спільно випускають певні види продукції, здійснюють централізовану закупівлю товарів, робіт, послуг, розділяють ринки збуту, об'єднано займаються торговою, науково-дослідною, інформаційною діяльністю, беруть участь у спільних інвестиційно-інноваційних проектах та фінансових програмах тощо;
- компанії, які складають фінансово-промислову групу, *підпорядковані досягненню спільних цілей*, основними з яких є: максимізація прибутковості та підвищення ефективності їх спільної діяльності, зростання економічного потенціалу як усієї групи загалом, так і кожного з учасників ФПГ.

Виокремлення сутнісних характеристик вказує на те, що процес формування фінансового капіталу і відповідно ФПГ, є складним і суперечливим, а механізм утворення результату об'єднання полягає у створенні синергетичного ефекту, отриманого від інтеграції. Тобто, створення ФПГ – це закономірне загальносистемне явище, яке є неминучим у стадії інституціональних і організаційних змін у будь-якій масштабній економіці, у стадії не просто концентрації й інтеграції капіталу, а й у стадії формування структур, що саморозвиваються, які виникають на певному етапі зрілості первинного нагромадження капіталу.

Таким чином, «фінансово-промислова група» – це диверсифікована багатофункціональна структура, яка утворюється завдяки об'єднанню капіталів промислових підприємств, кредитно-

фінансових та інвестиційних інститутів, а також інших організацій з метою максимізації прибутку, підвищення ефективності виробничих і фінансових операцій, підвищення конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, посилення технологічних і коопераційних зв'язків, збільшення економічного потенціалу їх учасників [22].

Це визначення має низку переваг методологічного характеру. Зокрема, підкреслює статус ФПГ як багатофункціонального інституту, що дає можливість більш обґрунтовано визначити її місце у системі економічних відносин; чітко вказує на процеси, які знаходяться в основі формування подібних структур (об'єднання – концентрація і злиття капіталу); виокремлює різноманіття форм організації ФПГ, що свідчить про складність та індивідуальний характер здійснення цього об'єктивного процесу в кожному конкретному випадку.

Принципова відмінність ФПГ від інших об'єднань полягає в тому, що вони є уособленим сегментом суспільної економіки, для якого характерними рисами є диференціація кожного учасника групи за становищем у кооперації праці і за лінією його права власності, а також обмеження можливостей зростання розмірами власного капіталу і здатністю залучати додаткові ресурси на основі ринкових принципів.

Головним стимулом до створення ФПГ є [10]:

- можливість скорочення операційних витрат та збільшення прибутку;
- гарантії стабільних надходжень сировини та матеріалів;
- створення потужного механізму уникнення цінового та податкового регулювання шляхом виконання операцій між учасниками ФПГ¹ та забезпечення можливостей збільшити *ринкову владу* на суміжних ринках, що позитивно впливає на ціну та відповідно збільшує прибутки ФПГ²;
- діяльність компаній, які входять до складу ФПГ, є загалом значно ефективнішою, ніж діяльність незалежних (окремих) компаній;
- об'єднання компаній у ФПГ є економічно доцільним і виправданим для фінансово нестійких компаній та дозволяє значно покращити їх фінансовий стан;
- диверсифікація діяльності додає велику стійкість підприємствам групи і підвищує конкурентоспроможність їх продукції;

¹ Учасники ФПГ можуть переносити прибутки з однієї стадії виробництва на іншу шляхом застосування механізму трансфертного ціноутворення і, таким чином, керувати чистим прибутком цієї ФПГ.

² Для економіки загалом сума втрат може бути неприпустимо високою.

- створюються передумови для синтезу різномірних капіталів (виробничого, фінансового, торговельного) з відмінними циклами відтворення і забезпечуються взаємовигідні економічні відносини між учасниками інтеграції;
 - відбувається перерозподіл капіталу між різними підрозділами ФПГ у відповідності зі стратегічним вибором групи;
 - компанії, що входять до ФПГ, здатні значно знижувати власні транзакційні витрати, що забезпечує підвищення ефективності їх діяльності порівняно з компаніями, які функціонують незалежно одна від одної;
 - ФПГ ефективніше організовує виробничу, збутову та фінансово-кредитну діяльність групи загалом;
 - об'єднання компаній у ФПГ дозволяє їм більш ефективно долати труднощі періоду економічної трансформації, зокрема вирішувати проблеми, пов'язані із зовнішнім фінансуванням в умовах обмеженості ресурсів та невизначеності зовнішнього середовища, непрозорих відносин між бізнесом та державою, недосконалого ринку праці, нестабільного та слабкого правового середовища, непрозорого формування звітності та розкриття інформації тощо;
 - створюються можливості перерозподілу тимчасово вільних фінансових ресурсів між учасниками і галузями, економії оборотних засобів, активізації інвестиційної діяльності, підвищення фінансової стійкості окремих учасників ФПГ;
 - у випадку, коли ринок капіталу в країні або зовсім не розвинений, або розвинений слабо, існування ФПГ та їх внутрішнього ринку капіталу здатне змінити зовнішні ринки, без яких економіка не здатна функціонувати;
 - внутрішній ринок капіталу ФПГ функціонує ефективніше та злягодженіше, ніж зовнішній ринок капіталу, через те, що материнська компанія (головний офіс) краще поінформована про інвестиційні можливості компаній ФПГ, ніж зовнішні постачальники ресурсів;
 - з'являються перспективи акумулювання значного капіталу для досягнення поставлених виробничих і фінансових цілей;
 - збільшується фінансова міць групи, її фінансова стійкість і здатність з максимальною ефективністю використовувати авансований капітал;
 - виникають реальні можливості маневрування фінансовими ресурсами як в межах самої ФПГ, так і поза нею, а також розширення масштабів діяльності і сфер впливу;
 - створюються реальні передумови і можливості для структурної перебудови виробництва;
 - ФПГ мають можливість упроваджувати сучасну техніку, ресурсо- та енергозберігаючі технології, створювати конкурентоспроможні виробництва шляхом ефективного використання матеріальних та фінансових ресурсів;
 - створюються сприятливі умови для покращення розрахункових відносин між учасниками і для широкого застосування таких економічних методів, як механізм трансфертних цін, пільгове оподаткування та кредитування;
 - створюються групи підприємств, що не конкурують між собою, які об'єднані спільною діяльністю, спільними інтересами на основі довгострокових господарських зв'язків, які підкріплені додатковими фінансовими ресурсами та можуть створити потужну конкуренцію аналогічним ФПГ на світових ринках;
 - відбувається зміцнення технологічного ланцюжка від видобутку сировини до випуску кінцевої продукції, посилюється інтегрованість виробництва.
- Як зазначалося вище, *головний недолік* діяльності ФПГ пов'язаний з обмеженнями, які вона накладає на економічну конкуренцію. На рівні підприємства це призводить до [23]:
- зменшення ефективності у середньостроковому та довгостроковому періоді через нестачу стимулів для зменшення операційних витрат;
 - зменшення стратегічної гнучкості підприємства, яке стикається із значними змінами у технологіях чи попиті на кінцеві товари;
 - збільшення вартості моніторингу та численні проблеми, пов'язані зі створенням стимулів та забезпечення необхідного контролю всередині ФПГ.
- Негативні ефекти від існування ФПГ для економіки країни загалом, пов'язані зі зменшенням конкуренції на суміжних ринках та збільшенням бар'єрів на шляху входження в ринок. Зменшення конкуренції на суміжних ринках виникає тоді, коли існування ФПГ призводить до звуження пропозиції чи попиту для решти ринкових агентів. Щоб подолати такі бар'єри, нове підприємство повинно вкласти значні інвестиції для створення ФПГ з метою захисту від небажаної *ринкової влади* наявного конкурента.
- Створення та функціонування ФПГ суттєво впливає на ефективність діяльності підприємств-учасників та конкуренцію на ринку. Зокрема, як процес, спрямований на встановлення ексклюзивного типу стосунків між учасниками, ФПГ, з одного боку, надає їм низку переваг перед

конкурентами, а з другого – може мати негативні наслідки для економічної конкуренції.

Також ФПГ можуть концентрувати достатньо політичної влади для здійснення впливу на формування законодавства, що відповідало б їх інтересам, створюючи регуляторне середовище у спосіб, який є далеким від оптимального. Цей ефект, названий «захоплення держави» (state capture), має негативний ефект на економічне зростання.

Це свідчить про те, що обмеження, які ФПГ накладає на конкуренцію, мають робити її предметом уважного моніторингу з боку державних структур.

Поєднання фінансового та промислового капіталу і створення на цій основі фінансово-промислових груп відображає сучасні тенденції індустріального та постіндустріального розвитку економік провідних країн світу. Це пояснюється тим, що властивості, які обумовлені особливостями структури ФПГ, дозволяють

отримувати додатковий економічний ефект від інтеграції підприємств у межах такого типу господарського об'єднання. При цьому ФПГ виникають як результат дії об'єктивних законів ринкової економіки і активно розвиваються в результаті наявності у них позитивних якостей, відсутніх у інших суб'єктів господарювання. Успішна діяльність ФПГ спроможна забезпечити поступальний розвиток економіки країни загалом, що ще більше актуалізує необхідність існування ФПГ.

Оскільки в умовах глобалізації партнерські відносини і співробітництво всіх суб'єктів господарювання є одним з ключових факторів розвитку конкуренції і підвищення конкурентоспроможності національної економіки, то потребують подальшого дослідження економічні механізми та стимули, які спонукають окремих суб'єктів господарювання до інтеграції у фінансово-промислові групи.

Список літератури

1. Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів [Текст] / О. Е. Вільямсон ; пер. з англ. А. Олійник. – К. : АртЕк, 2001. – 457 с.
2. Суспільство блага. Пора гуманності [Текст] / Д. К. Гелбрейт. – К. : Видавничий дім "Скарби", 2003. – 160 с.
3. Основы экономической науки [Текст] / А. Маршалл ; пер. с англ. В. И. Бомкин [и др.] ; предисл. Д. М. Кейнс. – М. : Эксмо, 2007. – 832 с.
4. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки [Текст] / Д. Норт ; пер. І. Дзюб. – К. : Основи, 2000. – 198 с.
5. Теория экономической истории [Текст] / Д. Хикс ; пер. с англ. Б. М. Болотин ; общ. ред. пер. Р. М. Нуреев. – 2-е стер. изд. – М. : НП "Журнал Вопросы экономики", 2006. – 223 с.
6. Воробйов, Ю. М. Інтеграція капіталів учасників фінансово-промислових груп [Електронний ресурс] / Ю. М. Воробйов.. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbi/2009_1/Magazine_01_2009_st2_pp14-19.pdf>.
7. Ганущак-Єфіменко, Л. М. Організація інтегрованих структур бізнесу в умовах сучасного ринкового середовища [Електронний ресурс] / Л. М. Ганущак-Єфіменко. – Режим доступу: <<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2881/3/5869.pdf>>.
8. Закревська, Л. М. Проблеми створення та функціонування вітчизняних промислово-фінансових груп (ПФГ) [Електронний ресурс] / Л. М. Закревська. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Khp/2009_7/7-40.pdf>.
9. Косівська, К. Об'єднання підприємств: аналіз підходів до визначення [Електронний ресурс] / К. Косівська. – Режим доступу: <<http://dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/20881/10-Kosivs'ka.pdf?sequence=1>>.
10. Сисоєва, Л. Ю. Теоретичні основи функціонування фінансово-промислових груп [Електронний ресурс] / Л. Ю. Сисоєва, Т. А. Васильєва. – Режим доступу: <<http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/3019/1/Sysoyeva.pdf>>.
11. Чорна, О. Ю. Інтегровані структури промисловості: сутність, поняття, класифікація [Електронний ресурс] / О. Ю. Чорна. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2010_22_1/13Chorn.htm>.
12. Барановський, О. І. Сутність і різновиди фінансово-промислових корпоративних об'єднань [Текст] / О. І. Барановський, В. Г. Барановська // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 132-140.
13. Стародубровская, И. ФПГ: иллюзия и реальность [Текст] / И. Стародубровская // Вопросы экономики. – 1995. – № 5. – С. 135-146.
14. Нікіміна, Т. А. Фінансово-промислові групи як організаційна форма концентрації та централізації національного і транснаціонального капіталу [Електронний ресурс] / Т. А. Нікіміна. – Режим доступу: <<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3327/1/7%20PDF%2016.pdf>>.

15. Мясникович, М. Предпосылки создания финансово-промышленных групп в СНГ и Республике Беларусь [Текст] / М. Мясникович // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 4. – С. 17-23.
16. Процун, Н. М. Зарубіжний досвід функціонування фінансово-промислових груп та можливості його імплементації в Україні [Електронний ресурс] / Н. М. Процун. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/UZTNU_econ/2012_1/Protsun.pdf>.
17. Бесараб, Є. О. Фінансове забезпечення діяльності фінансово-промислових груп в економічній системі держави : автореф. дис. ...канд. екон. наук [Текст] / Є. О. Бесараб ; НАН України. Ін-т екон. прогнозування. – К., 2003. – 21 с.
18. Уманців, Г. В. Холдингові компанії та фінансово-промислові групи [Текст] / Г. В. Уманців. – Київ: ВІРА-Р «Альтерпрес», 2002. – 429 с.
19. Волошенко, В. В. Сучасна організація ФПГ в Україні та перспективи її розвитку / В. В. Волошенко, Н. І. Литвиненко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/178/1/Сучасна%20організація%20ФПГ%20в%20Україні%20та%20перспективи%20її%20розвитку.pdf>>.
20. Професійна юридична система Мега-Нау [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.23281.0>>.
21. Конкуренція і конкурентна політика: категорії та поняття [Текст] / В. Д. Лагутін, О. О. Бакалінська, О. В. Вертелева та ін. ; за заг. ред. В. Д. Лагутіна. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 320 с.
22. Мильнер, Б. З. Теория организации / Б. З. Мильнер. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://bibliotekar.ru/teoriya-organizacii/139.htm>>.
23. Акімова, І. М. Стимули вертикальної інтеграції [Електронний ресурс] / І. М. Акімова, О. С. Щербаків. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article%3fshowHidden=1&art_id=47403&cat_id=47047&ctime=1152775650390>.

References

1. Williamson, O. E. (2001). *Economic Institutions of Capitalism : firms, marketing, contracting*. Kyiv: Artek.
2. Galbraith, K. (2003). *Society benefits. It's time humanity*. Kyiv. : Treasures.
3. Marshall, A. (2007). *Foundations of Economic Science*. Moscow: Eksmo.
4. North, D. (2000). *Institutions, institutional change and economic distortions*. Kyiv : Osnovy.
5. Hicks, D. T. (2006). *heory of Economic history*. Moscow: Journal Questions Economy.
6. Vorobyev, M. (2009). *Capital integration participants in the financial and industrial groups*. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbi/2009_1/Magazine_01_2009_st2_pp14-19.pdf.
7. Hanushchak-Iefimenko, L. M. (2009). *The organization of integrated business structures in today's market environment*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2881/3/5869.pdf>.
8. Zakrevska, L. M. (2009). *Problems establishment and functioning of domestic financial-industrial groups (FIGs)*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Khp/2009_7/7-40.pdf>.
9. Kosivska, K. (n.d.). *Association of Enterprises : Analysis of approaches to the definition of* Retrieved September 15, 2013, from : <http://dspace.nbu.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/20881/10-Kosivs'ka.pdf?sequence=1>.
10. Sysoiev, L. J. (n.d.). *Theoretical Foundations functioning of financial-industrial groups*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/3019/1/Sysoyeva.pdf>.
11. Chorna, O. (2010). *Integrated industrial structure : the nature, concepts, classification*. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2010_22_1/13Chorn.htm.
12. Baranowski, A., Baranovska, V. G. (2008). *Nature and types of financial and industrial corporate mergers*. *Bulletin of the University of Banking of the National Bank of Ukraine*, 3, 132-140.
13. Starodubrovskaya, I. (1995). *FIGs: Illusion and Reality*. *Questions of economy*, 5, 135-146.
14. Nikitina, T. A. (n.d.). *Financial-industrial groups as the organizational form of the concentration and centralization of national and transnational capital*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3327/1/7%20PDF%2016.pdf>.
15. Myasniovich, M. (1998). *Background of the financial-industrial groups in the CIS and the Republic of Belarus*. *Problems of the theory and practice of management*, 4, 17-23.
16. Protsun, N. M. (2012). *Foreign experience of the financial- industrial groups and the possibility of its implementation in Ukraine*. Retrieved September 15, 2013, from : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/UZTNU_econ/2012_1/Protsun.pdf.

-
17. Besarab, E. O. (2003). *Financial provision of financial and industrial groups in the economic system of the country*. Kyiv.
 18. Umantsiv, G. V. (2002). *Holdings and financial- industrial groups*. Kyiv : Vira -R " Alterpress.
 19. Volosheniuk, V. Litvinenko, N. (2007). *FIG modern organization in Ukraine and prospects of its development* Retrieved September 15, 2013, from : <<http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/178/1/Сучасна%20організація%20ФПГ%20в%20Україні%20та%20перспективи%20її%20розвитку.pdf>>.
 20. *Professional legal system Mega Naw*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1078.23281.0>.
 21. Lagutin, V. D., Bakalinska, O. O., Vertelyeva, O. V. et al. (2009). *Competition and competition policy : categories and concepts*. Kyiv : KNTEU.
 22. Mylner, B. Z. (2000). *Theory of organization*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://bibliotekar.ru/teoriya-organizacii/139.htm>.
 23. Akimova, I. M., Scherbakov, O. S. (2002). *Incentives vertical integration* Retrieved September 15, 2013, from : <http://www.amc.gov.ua/amc/control/uk/publish/article%3fshowHidden=1&art_id=47403&cat_id=47047&ctime=1152775650390>.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2013 р.